

Crisi, valors i acció social

En una de les obres gràfiques de Jimmy Liao apareix un home al costat d'una apesurada rosa. L'home mira el lector i, en el poema que acompanya la imatge, ens explica:

*La rosa no s'ho creu.
El seu cos s'estremeix de por.
- De veritat hi ha gent al món que no em vol?
No m'atreveixo a respondre,
perquè tinc por que aviat es marceixi.*

Observo aquesta pàgina amb ulls d'educador i m'imagino intentant explicar-li com funciona el món a algun dels milions d'éssers humans que pateixen les conseqüències del triomf de la llibertat com a valor suprem.

No té res a fer la bellesa d'allò fràgil, d'allò petit o allò necessari davant del dret individual de triar per damunt de tot. No pot ser obligatori preocupar-se pels qui només es tenen ells mateixos. No es pot imposar la solidaritat. Potser aquesta sigui una de les lliçons de la història

Em plauria poder afirmar que la situació crítica per la qual travessa el món occidental és, efectivament, una crisi de valors, però no ho crec. No crec que estiguin en crisi els valors que mouen el nostre món.

Més aviat crec que són aquests valors els que poden fer naufragar les oportunitats de millora que tota crisi possibilita.

Deia Octavio Paz que, de les tres paraules vertebradores de la democràcia moderna (llibertat, igualtat i fraternitat), la més important és la fraternitat. La llibertat sense igualtat genera injustícia. La recerca de la igualtat per damunt de la llibertat ha estat el pilar sobre el qual s'han construït alguns totalitarismes. La fraternitat (que també anomena *solidaritat* i que és la versió moderna de l'*antiga caritat*) és la virtut que serveix de nexa i humanitza les altres dues.

En aquesta pugna, i amb la fraternitat com a actriu més que secundària, l'escena contemporània sembla atorgar a la llibertat el paper protagonista.

La igualtat d'oportunitats, essència de l'estat de benestar europeu, es posa en dubte i, mentre algunes grans corporacions mantenen els seus beneficis i incrementen el seu poder d'influència en les decisions dels governs, els ciu-

tadans més vulnerables veuen retallades, encara més, les seves possibilitats. Les desigualtats s'accentuen, augmenta la fragmentació social i els pobres de sempre (la majoria dels habitants d'aquest planeta ja abans d'aquesta crisi) són encara més invisibles per l'aparició d'una nova pobresa vinculada a la desocupació recent en el nostre nord opulent, que afecta famílies fins ara alienes a aquesta experiència dolorosa.

Es parla de la necessitat de recuperar els valors de l'esforç o de l'austeritat, que són valors instrumentals, sense qüestionar al servei de quins grans valors els posem (no és el mateix esforçar-se per amassar una gran fortuna a costa d'encarir productes que altres necessiten per sobreviure, que esforçar-se per millorar la salut dels altres, per aconseguir la pau o per construir un món més just).

De fet, s'alimenta subtilment la vella idea que és l'esforç personal allò que ha fet que els rics siguin on són i que els pobres són els únics responsables de la seva situació de pobresa, tot desautoritzant (per massa simples) les anàlisis estructurals sobre les causes de les desigualtats, per als quals, atesa la complexitat de les variables que intervenen en aquests fenòmens, només se senten capacitats dels grans experts en macroeconomia.

L'especulació (financera, immobiliària o política) és legitimada pel principi sacrosant de la llibertat, i manté la seva influència en les decisions conduents a pal·liar la crisi econòmica, tot i estar en l'arrel d'aquesta.

Res de nou. Des que, als anys 70 del segle passat, Bertalanffy ens va ajudar a entendre que els sistemes, biològics o socials, tendeixen, de manera natural, a perpetuar els seus equilibris, per molt patològics que aquests siguin, diria (si no semblés frívol per l'envergadura de la situació i els seus dramàtics efectes sobre la vida de les persones) que resulta senzill analitzar allò que està passant.

El sistema trontolla i respon amb "més del mateix" per mantenir el seu equilibri. Els valors que el mantenen (*tenir* més que *ser*, *poder* més que *servir*) no tan sols no canvien, sinó que s'intenten reforçar.

La gran pregunta que es fa des de dins i des de fora dels moviments socials que volen un nou equilibri, més just, és: hi ha alguna proposta d'actuació més enllà de l'anàlisi i la inevitable indignació? Però no hi ha respostes simples. El problema no sembla ser tant entendre allò que passa, sinó saber com actuar.

Què podem fer davant d'aquesta situació els professionals de l'acció social?

Anticipo que desconec (si n'hi hagués) solucions a curt termini. Les tres respostes que esmentaré no són ni originals ni miraculoses, però estic convençut que apunten en la direcció adequada.

En primer lloc, se'ns demana, més que mai, coherència entre la nostra professió i el nostre estil de vida. Abans que professionals, som ciutadans, consumidors o veïns. Els valors que necessita aquest nou equilibri desitjat, més que en els discursos, s'han de notar en la vida. Si alguna cosa val de veritat, orienta el nostre comportament.

La segona resposta té a veure amb la renúncia al pensament únic. Des de la nostra influència com a ciutadans o com a professionals necessitem convèncer i convèncer-nos que els valors no existeixen sense les persones i que el món està ple de persones diferents amb valors diferents. Renunciar a aquesta evidència ens converteix en còmplices d'aquesta lògica que es nodreix de pensar que no hi ha polítics honestos, empresaris que treballen pel bé comú o treballadors que ho són per quelcom més que un sou mensual.

La tercera resposta és a la xarxa. No, no em refereixo a Google. Em refereixo a la metàfora de la xarxa prèvia a internet: la xarxa del circ, la que era allà garantint que si algú queia, sobreviuria. Teixir aquesta xarxa de suport social, de relacions familiars, veïnals i ciutadanes gratuïtes i no subjectes als horaris d'oficina, continua sent una de les prioritats en l'actuació dels professionals. El treball comunitari és exigent, poc vistós a vegades i aliè als cicles polítics de quatre anys de durada (el teixit social es teixeix més lentament), però resulta estimulants comprovar que, quan l'estat de benestar tremola, són els avis, les parròquies, les organitzacions socials o els veïns els que ajuden persones de carn i ossos a seguir endavant.

I si resulta que en un món hipereconomitzat, l'interruptor del canvi necessari es trobés en els gestos gratuïts?

Mentre la història resol el delicat equilibri entre llibertat i igualtat, vull pensar que, com a professionals de l'acció social, posem la nostra energia al servei de la fraternitat, aquest tercer pilar que modula i connecta llibertat i igualtat en la direcció de les persones i la seva dignitat.

Paco López